

Metka Pukšič Mavsar, Osnovna šola Škofljica

BRALNI PLAKAT – BRALNA MOTIVACIJA V OSNOVNI ŠOLI

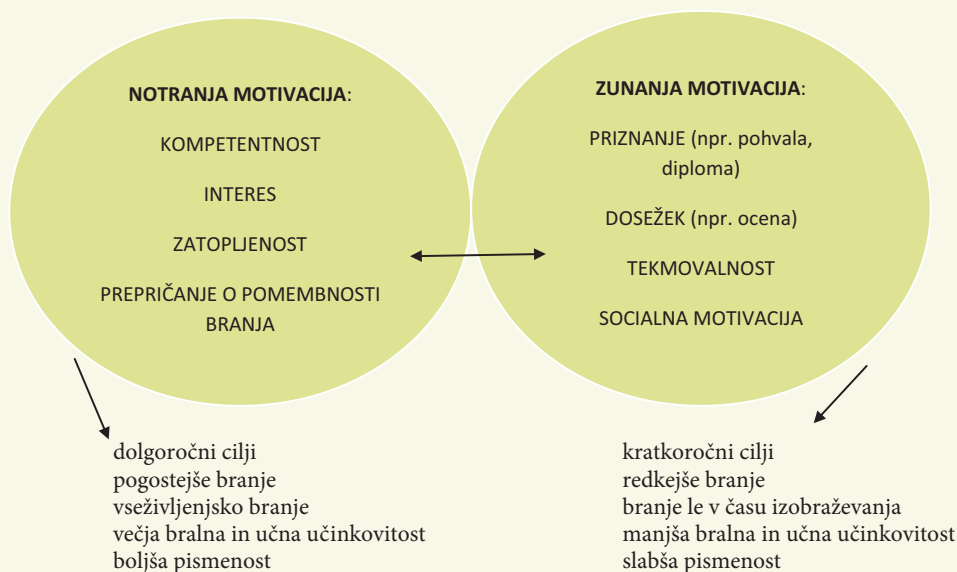
V lanskem šolskem letu 2011/2012 smo se na OŠ Škofljica pridružili nacionalnemu projektu *Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja*, pri čemer sta izbrani razvojni prioriteti šole dvig bralne motivacije in posledično izboljšanje bralne pismenosti. K sodelovanju pri projektu nas je spodbudilo naraščajoče število učencev s težavami pri branju in pisanju na vseh stopnjah osnovnošolskega izobraževanja, posledica česar sta slabši učni uspeh in pomanjkanje bralne motivacije.

Učitelji si pogosto zastavljamo vprašanje, kako motivirati učence za branje – ne le za branje leposlovja, temveč tudi za branje za učenje. Leta 2006 je bila opravljena raziskava o bralni motivaciji slovenskih osnovnošolcev (Pečjak, Bucik, Gradišar, Peklaj, 2006), ki je pokazala upad motivacije za branje pri starejših osnovnošolcih, opozorila je na fante kot na rizično skupino z vidika bralne motivacije, učiteljem pa posredovala podatke, kako v razredu razvijati in ohranjati motivacijo za branje – z učenjem bralnih strategij, z uporabo raznolikega bralnega gradiva in možnostjo izbire le-tega, s pogostim branjem v razredu, s spodbujanjem učencev k pogovoru o prebranem. S. Pečjak in A. Gradišar sta bralno motivacijo opredelili kot »nadpomenko za različne motivacijske dejavnike, ki spodbujajo človeka k branju, dajejo bralnemu procesu smisel in pomagajo posamezniku, da vztraja do cilja in si želi bralno izkušnjo še ponoviti (ponovno doživeti)« (Pečjak, Gradišar, 2002: 51). Posamezni avtorji v strokovni literaturi navajajo različne dejavnike, ki vplivajo na bralno motivacijo, kar kaže na to,

da je večdimenzionalna. Slovenske raziskovalke ugotavljajo, da »ne moremo govoriti, da so učenci motivirani ali nemo-tivirani, temveč da so motivirani na različne načine in za različne bralne vsebine« (Pečjak, Bucik, Gradišar, Peklaj, 2006: 10). Dejavnike bralne motivacije različnih avtorjev so združile po kriteriju notranje in zunanje motivacije in pokazale na njihovo medsebojno povezanost, povezanost z bralnim vedenjem, bralno uspešnostjo in pismenostjo.

Iz navedenega je razvidno, da je notranja motivacija pozitivnejša od zunanje, saj izhaja iz notranje želje in potreb posameznika po branju, medtem ko izrazito zunanje motivirani posameznik ne razvije trajnega interesa za branje. Ob tem ne smemo spregledati dejstva, da se pri branju zunanji in notranji motivacijski dejavniki tesno prepletajo. Glavne značilnosti notranje in zunanje motiviranega bralca so prikazane v preglednici 1 (Pečjak, Gradišar, 2002: 67).

Pomembno vlogo pri razvijanju motivacije za branje v prostem času imajo šola, pa tudi starši, vrstniki, knjižnice idr. Poleg Bralne značke, ki ima v Sloveniji že več kot 50-letno tradicijo, smo na OŠ Škofljica vpeljali dejavnosti, za katere smo sklepali, da bodo spodbujale bralno motivacijo naših učencev. Učiteljice oddelkov prvega razreda so za učence pripravile t. i. **bralni nahrbtnik**, v katerem je 5 knjig – 4 za učence in 1 za starše. Učenec v petek odnese nahrbtnik domov in ga v četrtek vrne. S starši knjige prebere, se o njih pogovarja, vtise o prebranem tudi nariše. Knjige iz nahrbtnika na koncu šolskega leta preberejo in se o njih pogovorijo tudi v šoli. V oddelkih drugega razreda imajo

Slika 1: Prikaz najpomembnejših prvin notranje in zunanje motivacije pri branju (Pečjak, Bucik, Gradišar, Peklaj, 2006: 10)

Preglednica 1: Značilnosti notranje in zunanje motiviranega bralca (Pečjak, Gradišar, 2002: 67)

NOTRANJA MOTIVACIJA	ZUNANJA MOTIVACIJA
Bralec:	Bralec:
»se izgubi v branju«/ zatopljen v branje,	se izogiba branju in bere, kar mora,
uporablja bolj kompleksne strategije razumevanja in bralne učne strategije,	se izogiba uporabi strategij, jih ne pozna,
je radoveden in ima raznolike interese,	je ustrežljiv in prilagodljiv,
si sam postavlja bralne cilje,	bralne cilje mu postavljajo drugi,
usmerja trud in premaguje ovire glede na postavljene cilje,	išče najkrajšo pot do cilja,
rad deli bralne izkušnje s sošolci, pokaže, kaj zna; je samozavesten ...,	se o prebranem ne pogovarja rad; je negotov in anksiozen,
nagrada je novo znanje, užitek,	nagrada je ocena, priznanje v socialnem okolju,
ceni svoje branje,	o svojem branju nima dobrega mnenja,
ima pozitivna stališča do branja,	ima manj pozitivna stališča do branja,
branje je zanj vir zadovoljstva, potešitev radovednosti in tudi nagrada.	branje je zanj sredstvo za doseg drugih ciljev; nagrada je ocena ali priznanje v socialnem okolju.

učenci **bralne hišice** – razpredelnice z 20 okenci. Učenci morajo vsak dan staršem petnajst minut glasno brati, kar starši potrdijo s podpisom v okence. Namen dejavnosti je avtomatizacija tehnike branja. Ko je hišica polna, učenec dobi nalepko, ki jo prilepi na zunanjo stran zvezka. Učenci tekmujejo, kdo bo na koncu leta imel največ nalepk. V oddelkih tretjega razreda učenci uporabljajo **bralni zvezek**, v katerega vpisujejo vsebino prebranih knjig in jo po želji tudi ilustrirajo.

V vseh razredih devetletke smo v lanskem šolskem letu začeli izvajati dejavnosti **bralni plakat – učenec učencu knjižni promotor**. Razredniki so od članic projektne tima prejeli smernice za pogovor o projektu, o dejavnosti bralni plakat, in se o omenjenem pogovorili z učenci na razredni uri.

Smernice za pogovor z učenci

- Kratka predstavitev projekta BP in aktivnosti bralni plakat.
- Kaj si predstavljate pod pojmom pismenost oz. bralna pismenost?
- Ali je dovolj, da znamo brati samo knjige?
- Koliko knjig na leto preberete?
- Ali poveste sošolcem, če ste prebrali dobro knjigo? Zakaj da oz. ne?
- Kako izberete knjigo, ki jo boste brali?
- Koliko vas namerava v letošnjem šolskem letu opraviti bralno značko?
- Ali bi vam bilo všeč, če bi lahko celo šolsko uro tiho brali (med razredno uro ali uro slovenščine)?

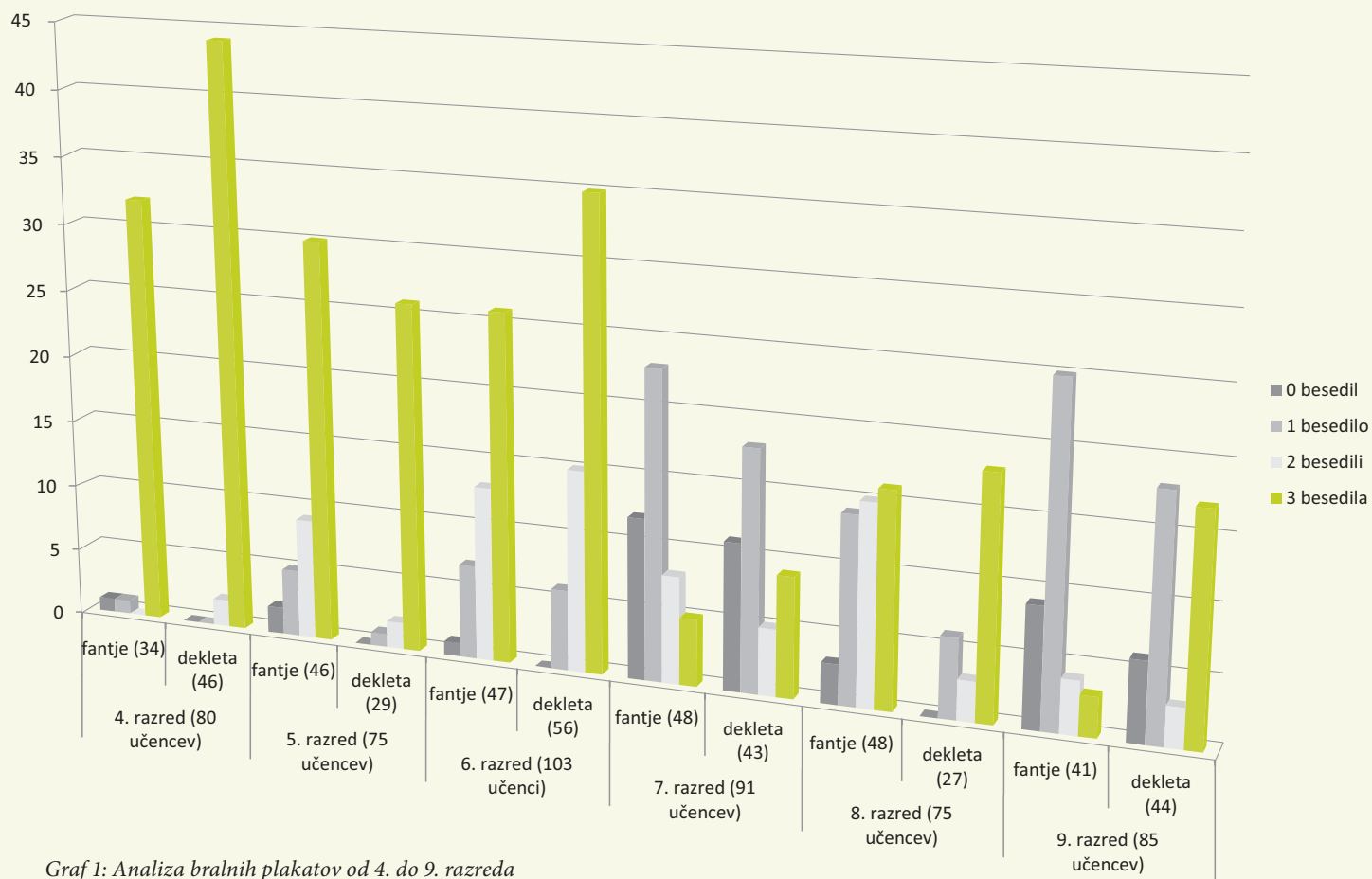
Vsak razred je dobil plakat (izdelali so ga učenci pri likovnem pouku), v katerega so učenci vpisali svoja imena. V nadaljevanju projekta so v času razrednih ur učenci sošolcem predstavljali knjige, članke oz. druge zvrsti besedil (1, 2 ali 3 besedila), ki so jih nedavno prebrali. Ocenjo prebranega besedila so posredovali sošolcem in jo utemeljili. Učenec je vpisal naslov prebranega besedila na bralni plakat in ga ocenil glede na barvno legendo na spodnjem robu plakata, npr. z oranžno barvo je označil knjigo, ki mu je bila zelo všeč in jo priporoča vrstnikom, z rumeno barvo je označil besedilo, ki je le delno zadovoljilo njegova pričakovanja, z modro barvo besedilo, ki bo morebiti všeč vrstniku. Razrednik se je z učenci pogovarjal o prebranem in spodbujal razmislek o prebranem. Če je nek drug učenec na priporočilo sošolca tudi sam prebral besedilo, je poleg naslova besedila zapisal svoje inicialke.

Na koncu šolskega leta 2011/2012 smo bralne plakate analizirali in dobili rezultate, ki jih prikazuje graf 1.

V drugem triletju je večina učencev prebrala tri besedila, medtem ko je v tretjem triletju opazen upad motivacije za branje, kar nazorno prikazujejo grafi 2, 3, 4 in 5. Zaskrbljujoče je, da četrtnina učencev oddelkov 7. razreda (tako fantov kot tudi deklet) v plakat ni vpisala nobenega besedila. Če primerjamo branje deklet in fantov, ugotovimo, da v 4. razredu ni bistvenih razlik, medtem ko so dekleta v 7. razredu nekoliko bolj motivirana za branje od fantov.

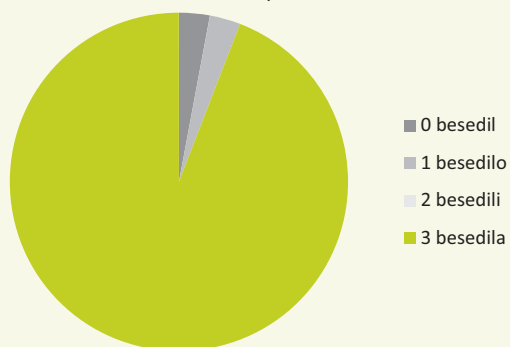
Bralno motivacijo na naši šoli spodbujamo tudi s t. i. razrednimi knjižnicami ter s sodelovanjem učencev pri šolskem in občinskem časopisu. Pred tremi leti sem uvedla natečaj za šolska Prešernova priznanja, med drugim tudi na literarnem področju. Natečaj poteka vsako leto od 3. decembra do srede januarja; nanj se lahko prijavljajo učenci od četrtega razreda dalje. Šolska komisija izbere najboljše izvirne literarne prispevke in jih s knjižno nagrado nagradi na občinski proslavi ob Prešernovem dnevu. Lanskemu zmagovalcu je založba prvenec tudi natisnila. Z oddelki devetega razreda že drugo leto pripravljamo Letno knjigo, v kateri učenci zapišejo svoje spomine na osnovno šolo, izpostavijo svoje uspehe in vse tiste drobne spomine, ki bi sicer šli v pozabo. Ker si želimo bralno kompetentnih učencev, smo slovenisti spodbudili kolege na razredni stopnji, da so pri predmetu slovenščina pri pisnem ocenjevanju znanja vpeljali tako neumetnostna kot tudi umetnostna besedila, s katerimi preverjajo bralno pismenost učencev. Glede na to, da bralna pismenost ni in ne more biti le domena učiteljev razrednega pouka in slovenščine, so učitelji preostalih predmetov v teste umestili tudi besedilne naloge.

In starši? Na roditeljskem sestanku smo jih razredniki seznanili z namenom in s cilji projekta ter večinoma doživeli pozitiven odziv. Razdelili smo jim zloženke, ki jih je pripravilo Društvo Bralna značka Slovenije (razdeljenih jih je bilo 840), in jih opozorili na velik pomen družinskega branja oz. razvijanja otrokove motivacije za branje v domačem okolju – kajti pot od porajajoče se pismenosti do zrelega branja je dolga in zahtevna.

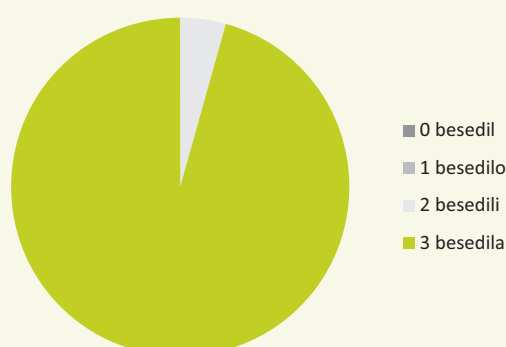
Graf 1: Analiza bralnih plakatov od 4. do 9. razreda

Graf 2: 4. razred – fantje (34)

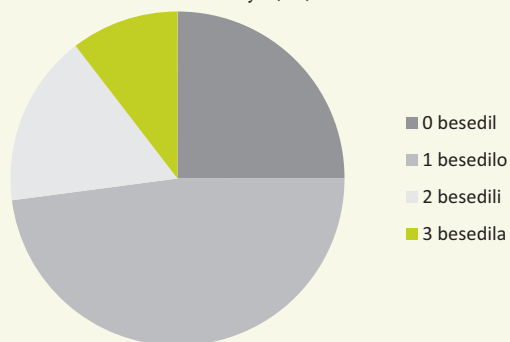
Graf 2: 4. razred, fantje – prebrana besedila

Graf 3: 4. razred – dekleta (46)

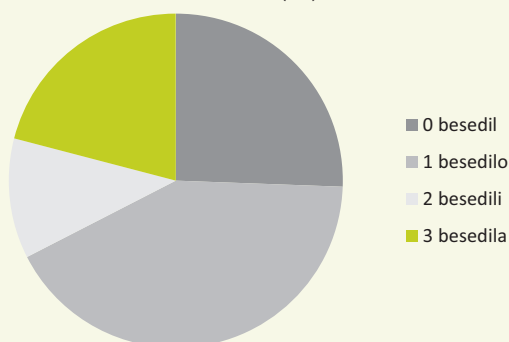
Graf 3: 4. razred, dekleta – prebrana besedila

Graf 4: 7. razred – fantje (48)

Graf 4: 7. razred, fantje – prebrana besedila

Graf 5: 7. razred – dekleta (43)

Graf 5: 7. razred, dekleta – prebrana besedila

SKLEP

V letošnjem šolskem letu projekt *Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja* še vedno poteka, zato bo končna in natančna evalvacija bralne motivacije in bralne pismenosti škofovljskih učencev možna šele ob koncu šolskega leta. Učitelji ocenjujejo, da so bile aktivnosti projektnega tima dobro izbrane in da jih učenci z veseljem izvajajo. Iz števila izposojenega gradiva v šolski knjižnici (v primerjavi s šolskim letom 2010/2011 se je v letu 2011/2012 število izposojenih enot s 13.079 povečalo na 14.824; povečalo se je tudi število obiskov šolske knjižnice) je razvidno, da učenci berejo več. Kot učinkovito motivacijsko sredstvo za branje so učitelji izpostavili predvsem »bralni plakat – učenec učencu knjižni promotor«. Učenci zdaj izmenjujejo knjige oz. besedila in se o njih pogovarjajo, česar prej niso počeli. Na začetku si kolegi niso predstavljali, kako naj vsi učenci predstavijo knjige med razredno uro, ker je v tretjem triletju trajanje le-te omejeno na 25 minut. Predstavitve so tako razdelili na več razrednih ur; učencev, ki prebrane in ocenjene knjige niso želeli javno predstaviti, niso silili v predstavitev. Čeprav smo z bralnim plakatom želeli k branju spodbuditi predvsem učence tretjega triletja, nam je zastavljeni cilj uspelo realizirati le delno: nekaterim učencem se, kljub temu da so knjige ali članke prebrali, ni zdelo smiselno prebranega

zabeležiti na bralnem plakatu. Seveda moramo upoštevati tudi dejstvo, da učenci te starosti prebirajo tudi literaturo, o kateri ne želijo javno spregovoriti. Na koncu ne smemo pozabiti na učence, ki slabo berejo – učencem prvega in drugega triletja na tedenskih srečanjih nudi dodatno strokovno pomoč pedagoginja, ki ugotavlja, da lahko učenci z vztrajnim delom zamujeno nadoknadijo, pri čemer je dobrodošla tudi podpora njihovih staršev. Ker je kar nekaj slabih bralcev tudi na predmetni stopnji, učitelji slovenščine v okviru dopolnilnega pouka z učenci oddelkov 6. razreda beremo različne besedilne vrste in na temelju prebranega preverjamo njihovo razumevanje besedila. Jasno je, da bo delo na področju bralne pismenosti po koncu projekta treba nadaljevati in nadgraditi. V prihodnjem šolskem letu bi bilo na naši šoli poleg že utečenih dejavnosti smotrno oblikovati strokovno skupino, ki bi jo sestavljali tako učitelji razredne kot tudi predmetne stopnje in bi učencem s težavami pri branju in pisanju nudila »trening branja«, saj je pomoč pri slabih bralcih potrebna takoj, ko težave zaznamo, sicer se te z leti povečujejo. S tem bi priskočili na pomoč svetovalni službi, ki zaradi naraščajoče vzgojne problematike in socialnih stisk (OŠ Škofljica obiskuje več kot 840 učencev) težko zajame prav vse učence z bralnimi težavami. Ob tem bo potrebno dodatno izobraževanje učiteljev, tudi na področju branja digitalnih besedil, ki so postala del našega vsakdanjika.

LITERATURA

- Bucik, N. (2009). Razvijanje otrokove motivacije za branje v domačem okolju. V: *Branje za znanje in branje za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Grosman, M. (2004). *Zagovor branja. Bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Sophia.
- Grosman, M. (2006). *Razsežnosti branja. Za boljšo bralno pismenost*. Ljubljana: Karantanija.
- Grosman, M. (2007). Zakaj je potreben stopenjsko zasnovan/načrtovan pouk bralne zmožnosti za leposlovje. V: *Stopenjskost pri usvajanju pismenosti: postopen pouk bralne pismenosti na vseh ravneh šolanja: zbornik Bralnega društva Slovenije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pečjak, S. (2007). Stopenjskost pismenosti – kaj je in kako jo udejanjati v naših šolah. V: *Stopenjskost pri usvajanju pismenosti: postopen pouk bralne pismenosti na vseh ravneh šolanja: zbornik Bralnega društva Slovenije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pečjak, S., Bucik, N. (2004). Bralna motivacija učencev v osnovni šoli. V: *Psihološka obzorja* 13, 4, 33–54.
- Pečjak, S., Bucik, N., Gradišar, A., Peklaj, C. (2006). Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pečjak, S., Bucik, N., Peštaj, M., Podlesek, A., Pirc, T. (2010). Bralna pismenost ob koncu osnovne šole – ali fantje berejo drugače kot dekleta? V: *Sodobna pedagogika* 1, 86–102.
- Pečjak, S., Gradišar, A. (2002). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.